

Lizeum d'Ert <i>CADEMIA</i> – Urtijëi	Ladin	4 ^a tlas Èures al'ena: 2
---------------------------------------	--------------	--

Competënzes ala fin dl 5. ann

La studënta, le studënt é buna/bun da

- tó sò y elaborè te na manira critica le contignü, la minunga, le punt d'odüda y la mentalité de chi che baia o scri
- espone y motivé conzec y minunghes tla discusciun, fajan coliamënc cun les atres materies
- li y interpretè i tesç, te n contest interdisciplinar, fajan referimënc a d'atri ciamps dl savëi
- adoré le lingaz scrit te plü formes, adoran registri linguistics desvalies
- confrontè le ladin cun d'atres situaziuns linguistics te n prozès comparatif y contrastif
- interpretè y valuté la cultura y la realté ladina te süa atualité y contemporaneité, lauran fora vijijuns por so svilup
- reconesce les interferënzes linguistics cun i atri lingac

	Abilitès	Conescënzes	Argomënc / Contegnüs	Indicaziuns metodologiches y didatiches – Material – Media – Strumënc	Tematiches interdisciplinaries – Referimënc – Injuntas personales
Ascutè	tó sò informaziuns te na vijijun critica	notizies y trasmisciuns dai media	tematiches d'uni sort aldò dla relevanza per la materia Ladin y dl nteres dla sculées y di sculeies	deberieda cun n-a partner purvé a ntënder, lecurdé y cunté do dai media ladins	sce la va tò tres la tematiches cun na vijion sëuralocala sce la va n cunlaurazion cun d'otra materies
	capì tesç te d'atri idioms ladins	sensibilitè linguistica y vijijun suralocala dl lingaz ladin		se cunzentré sun cie che n ntënd cun l'aiut de n-a partner ntënder deplü tlupé ora esprescions nueves dai media ladins y da publicaziuns	
Baié	tó pert ativamënter a discusciuns cun minunghes y argomënc personai	argomënc por y cuntra	atualità ladina y temesc che à da nfé cun l'mond dla junëza	lauré ora argumënc pro y contra maniera de purté dant argumënc tla discuscion	
	arjigné ca y portè dant referaç	presentaziuns linguistics y mediales	tematiches desvalies liviei de cunescënza dl lingac aldò dl cheder europeich y dl ejam de trilinguism	elemënc per n bon referat autovalutazion dla cunescënzes dl ladin aldò dl <i>Cheder cumun europeich de referimënt per i lingac</i>	
	fà reflexciuns sön la conversaziun y analisé tan inant che la comunicaziun garetà	modei de comunicaziun	tematiches de atualità	se dé ju cun i registri linguistics tla comunicazion: p. ej. mudé situaziuns	
Li y jite sön	analisé elemënc tl test, tò informaziuns fora de tesç	strategies por capì y laurè fora tesç	tesç informatifs	letura asvelta y seletiva tlupé ora informazion relevanta	

i tesć	spezifics y les laurè fora anuzé la letōra sciōche ocajiun por imparè espresciuns nōies (formes idiomatiches – neologisms)	metodes de aprofondimēnt lessical	tesć bele tratei cun d'otra finaliteies	ntēnder paroles y esprescions nueves - tres l cuntest, - pona tres l savēi dla/di cumpanies - y n ultima se nuzan de dizioneres, nce eletronicas	
	interpretè plū sorts de tesć de auturies ladines/ auturs ladins, inće te d'atri idioms ladins	leteratōra y identitè personala	tesć letereres ladins	jì ite sun problematiches liedes ala sozietà ladina y al scri leteratura per ladin	reflescion sun na definizion de leteratura ladina
Scri	cōie adōm idees, cheriè n conzet dl scrit, formulè pinsièrs, i laurè fora y mēte adōm na formulaziun finala	fases dl prozès da scri	argumēnc cun chēi che la sculées y i sculeies se à bele dat ju	lauré ora la informazion (chēla bele tlupeda adum tres letura - cēla <i>Li y jì ite sōn i tesć</i>) cun na cērta finalità, p.ej. scri n editorial scritura creativa	cunlaurazion cun nseniantes o nseianc de d'otra materies letereres
	laurè fora tesć argomentatifs, scri te na manira critica sōn tematiches specifiches y savēi da espone sūa minunga y la minunga di atri	formes argomentatives de tesć	argumēnc bele tratei cun d'otra finaliteies	mparè a manejé la esprescions che uega acioche l scrit garate tler y l stil sibe chēl adatà	
	scri tesć se tignan ales regoles gramaticales	regoles gramaticales	spezifiteies dl ladin	jì ite sun particulariteies dl ladin che vèn for plu desmincedes y sun formes dl lingaz che gauja mo melsegurēzes eserzizes per se prejenté al ejam de trilinguism - pert ladina	cialé de individualisé, auzé ora l prugres persunel
Cultura ladina	jì ite sōn dērc, problems, sconanza dla mendranza y inće ativité culturala, artistica y artejanala tles valades ladines	situaziun dl grup linguistich ladin	cuestions ntēur al ladin ufiziel leteratura dl Otcēnt unità didatica de storia, p. ej. l tēmp danter la gran vieres	nrescides y aprofundimēnc tres internet y te biblioteca	cunlaurazion cun la nsenianta de Storia
	se confrontè cun chestiuns ambientales y soziales	ambiēnt y sozieté dl raiun ladin	l artejanat te Gherdēina: storia y atualità, repercuscions soziales tematiches de atualità	nrescides y aprofundimēnc te grupes sun i mudamēnc sozio- economics	tema dl ann tla Cademia

Lizeum d'Ert <i>CADEMIA</i> – Urtijëi	Materia: LADIN 2*	tlas: 4. ëures al'ena: 1
---------------------------------------	--------------------------	-----------------------------

Competënzes ala fin dl 4. ann

La sculea, l sculé ie bon de:

- Ntënder a na maniera critica cuntenuc y minonghes de na persona che rejona o che liej adaut y respuender tla drëta mesura te forma de dialoghs
- Liejer tesć y ntënder mesanmënter l cuntenut
- Scrì sortes defrëntes de tesć gramaticalmenter drëc
- Purté dant si minonga y respuender te na drëta mesura a la ideies de altri

Abiliteies	Cunescënzes	Argumënc/ Cuntenuc	Indicazions metodologiches y didatiches – Materiai – Media – Strumënc	Tematiches interdisciplineres – Referimënc – Njontes persuneles
<p>Audi: - scuté su cun atenzion, abiné ora i ponc essenziei y tò su la nfirmazions tl detail; -cunfrunté minonghes defrëntes</p> <p>rujené: - rujené y savëi da pronunzié te na maniera tlera y articulada; - vester bon de maneje na cunversazion y respuender tla drëta mesura al'otra persona</p> <p>liejer: - liejer adaut cun la drëta ntonazion abinan ora la nfirmazions essenzieles</p> <p>scri: - scrì frases cunliedes se tenian ala regules morfosintatiches y ortografiches; - cunlië ideies y les scri te n test finel</p>	<p>Tecniches de cumprension de tesć</p> <p>Formes de dialogh cun la metologia dla repetizion: nsenianta, sculé/a, nsënianta, danter sculeies</p> <p>Tecniches de letura y aiuc per se lecurdé plu saurì</p> <p>Strategies per lauré ora tesć</p>	<p>Se prejënté</p> <p>Lauratueresc de scrittura criativa cun poejes curtes, n teater y pitli tesć per ladin</p> <p>Cianties ladines</p>	<p>Nseniamënt dl ladin cun la metodologia dl lingaz fulestier: nuzan nce l tudësch o l talian, spligazion (nce sota forma de gesć), repetizion deberieda cun la nsenianta, ntervënc dl sculé/dla sculea, interazion danter i sculeies y la nsenianta</p> <p>Letures te tlas</p> <p>Lëures de grup cun metodologies defrëntes dl mparé cooperatif</p> <p>Purté adum vocabli tres nrescides tl Internet y cun l aiut de n vocabuler</p>	<p>Material anjenià ca dala nsenianta</p> <p>“La rujenada dla oma” de anda Amalia Anderlan-Obletter</p> <p>“La ortografia dl ladin de Gherdëina” de Marco Forni</p> <p>“Das grosse Südtiroler Wimmelwörterbuch Spass mit 1450 Wörtern Deutsch-Italienisch-Englisch und Ladinisch aus dem Gadertal und Gröden” de Natasa Bucik, Kaja Bucik, Ana</p> <p>“Armunia de linëusc Poesielichtspiele Caleidoscopio di poesie” de Ulrica Perathoner (poejes per ladin-tudësch-talian)</p> <p>“Cianties per Gherdëina” metudes adum da Stefan Demetz</p>

*) LADIN 2 fej la sculées y i sculeies che vën da na scola mesana nia-ladina y mët permò man cun l lingaz ladin tla scola auta.